

**Український державний морський технічний університет
імені адмірала Макарова**

БІБЛІОТЕКА

**І М І Д Ж
бібліотеки та бібліотекаря
вищого навчального закладу
інформаційного суспільства**

Підсумки соціологічного дослідження

Кінець 20 ст. початок 21 ст.- час великих змін у сфері інформаційних комп'ютерних технологій. На нашій планеті формується нова спільнота людей – глобального інформаційного суспільства. Такі зміни обумовлені двома тенденціями світового розвитку : по-перше- глобалізацією суспільства ; по-друге - формуванням його інформаційного простору.

У 2000 році було прийнято Окінавську хартію глобального інформаційного суспільства . Це спроба накреслити шляхи гармонізації між інформаційно багатими та інформаційно бідними країнами. Таку ж мету ставить перед собою і програма ЮНЕСКО "Інформація для всіх".

Вважається, що первинну базу інформаційного суспільства складають інформаційні ресурси бібліотек. Поява в бібліотеках нових комп'ютерних технологій і інформації на електронних носіях можна вважати значним викликом сучасності. Тому не дивно, що це призвело до змін у відношенні суспільства до бібліотек, а також іміджу бібліотеки та її працівників.

Протягом квітня поточного року бібліотекою УДМТУ, методичним центром бібліотек вищих навчальних закладів м.Миколаєва, що входять до Методичного об'єднання, було проведено соціологічне дослідження (за допомогою анкети) " Імідж бібліотеки та бібліотекаря вищого навчального закладу сучасного інформаційного суспільства".

Воно ставило за мету з'ясувати :

- що є сьогодні складовими чинниками поняття "імідж бібліотеки та бібліотечного працівника";
- яке місце займає бібліотека вищого навчального закладу в соціуму вузу;
- які заходи системи підвищення кваліфікації більш цікаві для працівників бібліотек.

Всього в цій дослідницькій роботі взяло участь 104 працівника вузівських бібліотек.

Питання анкети було розділено на 4 комплекси :

- загальні (освіта, стаж та мета роботи, визначення місії бібліотеки ВНЗ)
- комунікативно-комунікаційні (висвітлювали напрям роботи “бібліотекар-користувач”)
- професійні (підвищення професійного рівня, заходи системи підвищення кваліфікації, комп’ютерна культура бібліотекаря, його інтелектуальні можливості)
- перспективи бачення поліпшення діяльності бібліотеки (спонсорська допомога, впровадження платних послуг).

Отримані підсумки викладено у нижчепредставленому аналізі.

Успішна діяльність будь-якого закладу залежить від злагодженої праці колективу. Кадровий потенціал(або як на сьогодні поширена його назва “людські ресурси”) є запорукою подолання будь-яких перешкод. Статистичні данні анкетування свідчать, що в бібліотеках, які входять

до Методичного об’єднання (далі МО):

вищу освіту мають 32,4%(35 пр.)

вищу спеціальну 52% (56 пр.)

середню спеціальну 8,6 % (9 пр.)

середню загальну 4% (4 пр.)

Стаж роботи складає:

від 1 до 5 – 16% (15 пр.)

від 5 до 10 – 25% (21 пр.)

10 – 15 - 10% (8 пр.)

більше 15 – 49% (50 пр.)

Сучасний етап глобалізації суспільства призвів до змін у соціально-економічній сфері людської діяльності. Не стала винятком і наша- бібліотечна сфера. З одного боку, бібліотекар продовжує виконувати традиційну роль – є посередником між інформаційними ресурсами і споживачем, а з іншого - він стає організатором і технологом інформаційного виробництва (створює БД, опановує

INTERNET, займається створенням, збереженням і розповсюдженням електронних інформаційних ресурсів тощо). Опанування будь-якого новітнього процесу, який раніше був не притаманним бібліотеці, призводить до постановки нових цілей і задач. Зі зміною характеру праці змінюється, в де-якій мірі, і її мета. Результати анкетування у цьому контексті свідчать:

- * самостверджують себе у роботі 23% (23 пр.)
- * багатогранне задоволення від спілкування з людьми отримують 12% (12 пр.)
- * задоволення професійних знань практикою мають 24 % (25 пр.)

А для 41% (44 пр.) робота залишається матеріальною підтримкою життя.

Сучасна бібліотека вузу - важлива частина інформаційного простору вищого навчального закладу. Соціологічні дослідження підтверджують, що сьогодні вже не існує стереотипу сприйняття бібліотеки тільки як центру культурного дозвілля. Вона стала інформаційно-культурно-дозвілевим центром, місцем для освіти, кафедрою № 1 вузу.

Думка працівників бібліотек вищих навчальних закладів МО з цього приводу така :

- * більшість респондентів вважає, що первинна функція бібліотеки вищого навчального закладу – освітня 75 % (74 пр.);
- * друга – накопичення, збереження, розповсюдження інформації – 68 % (73 пр.);
- * третя- інформаційна – 59% (63 пр.);
- * четверта - творча лабораторія наукового процесу – 57% (61 пр.);
- * п’ята – культурно-просвітницька – 29% (31 пр.);
- * шоста – ділового спілкування – 9,3 % (10 пр.).

Мабудь те, що на друге місце більшість респондентів поставили таку функцію як “ накопичення, збереження, розповсюдження інформації” не випадкове. Бібліотека вважається

найконсервативнішим закладом суспільства (у доброму розумінні). І це дійсно так – саме вона зберігає і передає від одного покоління до іншого духовні культурні цінності людства.

Одним з головних напрямків роботи будь-якої бібліотеки є надання кожному користувачу доступу до всієї повноти інформаційних ресурсів, якими вона забезпечена. Які ж сьогодні, з погляду працівників вузівських бібліотек, вимоги користувача до бібліотеки вузу, що б вона була спроможна якісно задовольняти їх запити. Іншими словами – чого бажає користувач бібліотеки, переступивши її поріг?

Відповідь на це запитання було запропоновано позначити у відсотковому позначені, але загальна сума не повина була перевищувати 100%.

Погляд респондентів на цю проблему виявився таким :

при оцінці відповіді до 20% від загальної суми

- 1 - можливість отримати часопис або книгу додому (36 % - 39 пр.)
- 2 – пошук інформації за допомогою ДБА (35 % - 36 пр.)
- 3 - культурне обслуговування і можливість скористатись комп'ютером
(по 33 % - по 36 пр.)
- 4 – відповідність фонду запитам користувача (27 % - 29 пр.)
та можливість роботи в INTERNET (27 % - 29 пр.)
- 5 – взаєморозуміння бібліотекаря (23 % - 25 пр.)

оцінка від 20 % до 30 % від загальної суми

- 1 – пошук інформації за допомогою ДБА (20 % - 22 пр.)
- 2 – культурне обслуговування (17 % - 18 пр.) та фонд, відповідний запитам користувача (17 % - 18 пр.)

- 3 - можливість отримати часопис або книгу додому (8,3 % - 9 пр.)
- 4 – можливість роботи в INTERNET (7,4 % - 8 пр.)
- 5 - пошук інформації за допомогою комп'ютера (6 % - 6 пр.)
- 6 – взаєморозуміння бібліотекаря (1,9 % - 2 пр.)

оцінка від 30 % до 50 % від загальної суми

- 1 – відповідність фонду запитам користувача (25 % -27 пр.)
- 2 - пошук інформації за допомогою ДБА (17 % - 18 пр.)
- 3 - культурне обслуговування (12% - 13 пр.)
- 4 - можливість отримати часопис або книгу додому (7,4 % - 8 пр.)
- 5 - можливість роботи в INTERNET(3,8%- 4 пр.)
- 6 - взаємопорозуміння бібліотекаря (1,9 % - 2 пр.)

Більше 50 % - таким відсотком було відзначено вимогу користувача до пошуку інформації за допомогою комп'ютера (10,2 % - 11 пр.)можливості швидкого пошуку інформації за допомогою ДБА (8,3 % -9 пр.), культурного обслуговування (2,7% - 3 пр.), відповідності фонду його запитам (1,9 % - 2 пр.).

Таким чином, узагальнюючі відповіді респондентів, можна зробити висновок що, з позиції бібліотечних працівників, три перших місця у вимогах користувача до бібліотеки займає :

- *швидкий пошук інформації за допомогою ДБА
- *культурне обслуговування
- *можливість отримати часопис або книгу додому.

Окремо зупинюсь на такому варіанті відповіді як “ надання постійної інформації про нові надходження”. 34 працівника (32 %) вважають, що необхідність надання такої інформації можна оцінити на 20 %.

В підсумок до цього блоку запитань можна було б зробити висновок :

відсутність належної комп'ютерної бази спонукає респондентів на недооцінку можливостей роботи на комп'ютері для користувача.

Скоріш за все, що самі користувачі оцінили б таку можливість у більш високих показниках.

Зрозуміло, що в умовах розповсюдження інформатизації суспільства, зростають вимоги користувача до бібліотеки, але й з боку професіоналів, на підставі їх практичного досвіду та спостережень, є певні зауваження до відвідувачів.

Більша частина респондентів вважає, що сьогодні сучасному користувачу не вистачає інформаційної культури і культури взагалі, поряд з цим він має недостатньо знань про можливості бібліотеки. Нажаль пропозиції щодо ліквідації цих прогалин дали лише 39 респондентів (36 %) .

Слід відзначити, що на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства , згідно листа Міністерства освіти та науки, лекції з інформаційної культури стали обов'язковими в вищих навчальних закладах. Що стосується знання користувачем можливостей бібліотеки, то слід звернути увагу на заходи щодо розкриття інформаційних ресурсів бібліотеки, бо цей показник напряду залежить від цього.

На скільки ж бібліотека відповідає вимогам користувача з позиції працівників бібліотеки ?

На 30 % - 5,5% (6 пр.), на 40 % - 42% (42,5пр.), більш ніж на 50% - 48% -(52 пр.). Що стосується відповіді "зовсім не відповідає, особливо що стосується..." 5 респондентів додали, що непогано було б змінити інтер'єр , переглянути дизайн приміщень. Важко не погодитись з таким висновком.

В світі є велика кількість людей , які мають сподівання на майбутнє, або мріють про нього. Мабуть саме тому колись виник вираз "надія помирає останньою". Питання в анкеті про спонсорську допомогу було не випадковим, бо ми також маємо таку мрію. Як же б використали спонсорську допомогу, в разі її отримання , респонденти!

До 20 відсотків від загальної суми вони розподілили б таким чином:

- 38 пр. (35 %) – поліпшення комфорту
- 35 пр. (32 %) – розвиток автоматизації
- 32 пр. (30 %) – комплектування фонду
- 25 пр. (23 %) – збільшення штату
- 19 пр. (18 %) – на матеріальне заохочення

20 – 40 %

---

40 пр.(37 5)-для створення комфорту і матеріальне заохочення

- 21 пр. (19 %) – збільшення штату
- 16 пр. (15 %) – розвитку автоматизації

40 – 60 %

- 20 пр. (18,%) – матеріальне заохочення
- 13 пр. (12 %) - на комплектування фонду
- 10 пр. (9,3 %) – покращення комфорту
- 3 пр. (2,8 %) – розвиток автоматизації

більше 60 % від запропанованої суми

- 15 пр. (14 %) – на розвиток автоматизації
- 7 пр. (6,5%) – матеріальне заохочення
- по 3 пр. (2,8 %) – збільшення штату і комфорт.

За результатами анкетування помітно, що сьогодні в бібліотеці потрібен працівник культурно-масової роботи, оператор або програміст, психолог і юрист. І це не дивно, бо не кожний бібліотекар спроможен підготувати і провести масовий

захід (моя думка що для цього все ж таки треба мати хист), повністю оволодіти можливістю роботи на комп'ютері , а чого вартий такий напрям нашої діяльності як робота з боржниками, де ми практично не захищені на законодавчому рівні.

Взаємодія у діалозі “бібліотекар-користувач” – це складний комунікативно-комунікаційний процес. Особистість бібліотекаря-це обличчя бібліотеки, її візитка. Для бібліотечного працівника вміння спілкуватись на відповідних тонах є основою успішної діяльності. Бібліотекар повинен бути професіоналом не тільки у виявленні, задоволенні та розвитку потреб користувача, але й в організації діалогу.

Респонденти вважають, що для повноцінного спілкування з відвідувачем бібліотеки професіоналу потрібно :

мати енциклопедичні знання – 34% (59 пр.),

не обов'язково – 9 % (32 пр.),

йому треба професійно визначити запит користувача – 6% (19 пр.).

Всі респонденти мають позитивну думку з приводу того, що бібліотека повинна притаманними їй методами висвітлювати свою діяльність. Як казав відомий американський вчений Боб Ашервуд, “бібліотека повинна бути прозорою, тоді вирішувати будь-яке питання стане легше, але це не означає, що не буде існувати будь-яких перешкод”.

100 % відповідь і на питання , що стосувалось удосконалення свого професійного рівня. При цьому з перелічених заходів системи підвищення кваліфікації перевагу надано:

діловій грі - 18 % (19 пр.)

засіданню круглого столу – 17 % (18 пр.)

тренінгам – 14 % (15 пр.)

науково-практичним конференціям – 12 % (13 пр.)

семінарам – 11 % (12 пр.).

42 працюючих (39 %) позитивно відзначили, що цікавим є будь-який захід системи підвищення кваліфікації. Мабуть основне- це спілкування з питань перспектив бібліотеки зі своїми колегами-професіоналами. Саме розмова з однодумцями

породжує раціональне зернятко розвитку колективу, дає змогу обміну досвідом, професійними знахідками.

Імідж бібліотеки і її працівників залежить не тільки від зовнішніх чинників, але й від внутрішніх. І одним з них є прагнення бібліотечного працівника формувати в собі нове мислення. Він повинен опановувати сучасні інформаційні технології, інтегрувати знання, сприяти інноваційним процесам.

Кінець 20 століття для бібліотекарів України став часом активного освоєння роботи на комп'ютері. А чи повинен бібліотекар обов'язково

володіти методом роботи на ньому?

Відповіді наших респондентів з цього приводу розподілились таким чином:

якщо цього потребує робота – 58% (61 пр.)

треба обов'язково – 33% (34пр.)

не обов'язково – 9% (9 пр.)

Протягом останнього десятиліття в бібліотеках активно розвиваються інноваційні процеси. Одним з аспектів цієї роботи стало впровадження платних послуг.

На питання “Чи повинна бібліотека ВНЗ впроваджувати платні послуги?”

відповідь “ так “ позначило 43 % (45 пр.) респондентів, важко відповісти – 32 % (34 пр.), ні – 18 % (19 пр.).

Особисте ставлення до платних послуг виявилось таким :

позитивне 49% (50 пр.)

важко відповісти 32 % (34 пр.)

негативне 19% (20 пр.)

У світовій практиці бібліотеки визнані важливими магістралями доступу до інформації. Інформатизація бібліотек розглядається одним з першочергових завдань у комплексі заходів з інформатизації суспільства.

Позитивним кроком у визнанні бібліотеки як соціального інституту в нашій державі є прийняття Закону про бібліотеки,

щорічний міжнародний форум , що проходить у Криму, святкування Всеукраїнського Дня бібліотек.

Не зважаючи на всі перешкоди, які існують в кожній бібліотеці , на нашу , зовсім не відповідаючу прожитковому мінімуму заробітну плату,

79 працівників (74 %) мають почуття гордості за свою бібліотеку, вагаються відповісти - 24 (22%), лише одна відповідь “ні”.

Тому не випадково , що в інший колектив 92,5 % респондентів (100 пр.) спонукала б перейти можливість отримувати більшу кількість грошей.

На інші питання відповіді були такими :

більш комфортні умови праці – 35% (38 пр.)

робота поруч з житлом – 34% (37 пр.)

можливість працювати на 0,5 ставки – 12% (13 пр.)

робота не пов’язана з обслуговуванням – 10% (11пр.)

при тій же зарплатні більш висока посада – 6,5% (7 пр.)

не задовільняє режим роботи – 1,8 % (2 пр.)

Нагадую, що на ці питання можна було дати лише дві відповіді.

“ Один в полі не воїн” - цей вислів підтвердження тому, що всі 100% респондентів вважають,що складовими високого рівня роботи бібліотеки, її іміджу є високі професійні якості керівника, його вміння перспективно мислити плюс злагоджена робота всього колективу.

Новітні інформаційні технології докорінно змінюють у бібліотеці все-

від процесу комплектування до появи нових напрямків роботи.Бібліотека повністю змінює свій “інтерфейс”, переорієнтовуються вимоги до професійних навичок і вміння бібліотекаря. Незмінним залишається єдине-сприяння інформаційному забезпеченню навчального і наукового процесів вузу.

Бібліотеками вищих навчальних закладів , що входять до Методичного об’єднання м.Миколаєва , вже зроблено певні кроки по впровадженню і освоєнню новітніх комп’ютерних

технологій. Ми розуміємо, що не все і не завжди залежить тільки від нас. Тим паче, кожний з нас , своєю професійною діяльністю , сприяє тому, щоб бібліотека в якій він працює, в умовах інформатизації суспільства, виконувала функції, які б відповідали вимогам часу і підтверджували думку, що вона (бібліотека) взмозі брати активну участь у формуванні інформаційного простору вищого навчального закладу. Сьогодні ми можемо упевнено сказати : неможливого для нас не існує!

Т.С.

УДМТУ.

Підсумки підготувала Мігунова

провідний методист бібліотеки